

Egyházi mozgalmak.

A porosz állam gyorsan és erélyesen halad elő annak tényleges bebizonyításában, hogy „ő az állam“ és senki más az ő tulajdon területén, s mint egyszersmind a német birodalom élén vezérekdő állam, jogszerűen kiáltja a nagyot halló egyháznak: add meg a császárnak, az államnak, a mi a császáré, az államé; én megadom az Istennek, az egyháznak, a mi az Istené, az egyházé. Mivel a katolikus papok az államszabta törvényeknek nem engedelmeskedtek, a mit a modern állam- és jogelmélet feltétlenül követel: egyedül kielégítő eszköznek látszék, szakítva a hagyománnyal, oly intézmények hozatala, melyek az állam és egyház különválását tisztán és világosan kifejezik. Az államnak többi közt ki kellett mondania, hogy a házasságot polgári szerződésnek tekinti, bizonyos módozatok mellett, s aztán e módok szoros megtartása után a házaselek vallásos érzelmére hagyja az egyházi áldás igénybe vétését. A porosz parlament mind két háza már is elfogadá a kötelező polgári házasságról s az anyakönyveknek a világi hatóság általi vezetéséről szóló törvényjavaslatot. Különös, hogy a protestáns orthodox papság is izgatni kezdett e törvény életbeléptetése ellen, s egyáltalában nem nagyon kedves előtte a jelen szabadelvű áramlat, mely az ultramontán egyház ellenében lőn kényszerűleg előidézve, de a protestáns egyházban is talál elég tisztitni és elseperni valót.

A nagyszerű tusát, melyet a porosz kormány az ultramontanizmus ellen anynyi erélylyel s szívóssággal folytat, újabb időben a külügyek terére is átvitte. Fészkeben támadta meg a sárkányt, s kútfejénél akarja kiapasztani a méregforrást, mely anynyi roszt áraszt a világra. E fészek, e kútfő Franciaország, melynek ez idő szerinti kormánya kegyes pártolása alá vette ama sötét hatalmat, mely isteni hivatásának tartja az egész világ lelki ügyeibe való közvetlen beavatkozást. A porosz kormány nem éri be többé

az állam törvényeit áthágó papság megbüntetésével, a törvény könnyörtelen végrehajtásával még oly magas főpapok személyén is, mint a poseni érsek; nem éri be azzal sem, hogy szigorú törvényeket alkot az állam tekintélyének biztosítására; nem, mert belátta, hogy minden, a mit egy állam belügyi intézkedésekkel megtehet, nem elegendő az ultramontanizmus megfékezésére, ha az kívülről folytonosan új erőt merithet. Ezért hívta fel Európa figyelmét a porosz kormány a pápaválasztási bulla közzétételével arra a veszélyre, mely Rómából az összes civilisatiót fenyegeti; ezért biztatta meg kéz alatt Olaszországot, hogy az egyik kikötőjében horgonyzó francia hadihajó ügyét, melynek ott léte folyvást táplálta az ultramontanok reményeit, komoly reclamatio tárgyává tegye; ezért notifikálta hivatalos alakban a külhatalmagnál, hogy már most az ultramontanizmus ellen a végletekig kénytelen a harcot folytatni; ezért adta félhivatalos úton a versaillesi kormánynak értésére, hogy nem tűri tovább a sok piszkot, szítkot s egész a király-gyilkolásig izgató cikket, mit a német kormány, sőt maga a császár személye ellen is nem szűnik terjesztetni a francia hirlapvilág s nem szűnik a francia püspöki kar nyílt levelekben magasztalni a német püspököket az államellenes harczukban mutatott jó példaadásért, s további kitartásra buzdítani, a „nemes ellentállásért“ az ég jutalmát helyezvén számukra kilátásba. A versaillesi vakok miniszteriuma végre is, midőn a német fegyver Bismark kezében újra megzörrent, kénytelen volt egész megalázódással ígérni, hogy a nemzetközi kötelezettségeknek eleget teend a francia kormány, a püspököket törvényszék elé idézteti sat.

A Berlin és Versailles közti villongás legújabb hírek szerint még nem látszik bevégeztnek. A „Times“ jelenti, hogy a német kormány, miután hasztalan igyekezett letériteni a francia kormányt azon szándékáról, hogy az illető francia püspökök ellen törvényes lépéseket tegyen a francia hatóságok előtt, most oly elhatározással várja e lépéseket, hogy jóakarátának jeléül vele együttesen fog eljárni, így akarván minden elfogultság vagy befolyásolás vádjától megóvni a francia bíróságokat. Egy német lap is megerősíti e hirt, s kilátásba helyezi, hogy a német kormány el van határozva keresetet indítani a francia püspökök ellen.

Az angol protestáns nép nagyszerű meetingekben fejezte ki rokonszenvét Németország egyházi politikája iránt. De azért még koránt se képzeljék azt a németek, mintha az angol valami

nagyon megkivánta volna a Bismarck-féle katonás politikát. Angolország is, mint a szabadelvű Belgium, jó szemmel nézi ugyan a polgári vallási szabadság védelmezését az ultramontanizmus megtámadásai ellen; de jelenleg a szabadságnak ötven évi folytonos élvezete után nem látja helyén az oly eljárás követését, a minő ezelőtt kétszáz évvel egyezhetett a britt nép gondolkozás-módjával és szokásaival. Az angol nemzet nem tartja szükségesnek kivételt tenni a maga törvényhozásában még az olyanokkal szemben is, a kik ha hatalmukban állana, magát a szabadságot is száműznék az államból.

A francia reform. egyházat elvégre is ketté szakasztá az orthodox Guizot-féle párt mesterkedése, rábírván a jelen francia reactionarius kormányt a zsinati új credó kihirdetésére, a melynek aláírása nélkül ezentúl senki sem lehet lelkész, sem választó az orthodox reform. hitközségekben. A credo-ellenes rész, mely csaknem felét teszi a franciaországi reform. hitfelekezetnek, ki fogja kapni a maga illetőségét az egyházi birtokból, anyagi javalmakból. De mégis rendkívül sajnálandó e türelmetlenség az orthodoxia részéről azon hitfelek ellen, a kik a keresztény vallást tőlök többé kevésbé különbözőleg fogják fel, midőn magok az orthodoxok közt is nagyon eltérő felfogások léteznek. Józanabban gondolkoznak a svájcz protestánsok, a kik átlátták, hogy egy kis türelem mellett az egymástól meszsze eltérő meggyőződéseket követő keresztények is békésen lakozhatnak azonegy szent fedél alatt. Győzzön a jobb a vallásos életben is. De erre szükség a miéinktől különböző nézetekkel való szorosabb megismerkedés, mire a teljes elkülönöttség állapotában nem lehet elegendő mód és alkalom.

Hollandban szintén egyházi krízis állott be, de a melynek kimenetele a legnagyobb valószínűség szerint a ref. egyház szervezetének oly módon való átalakítása lesz, hogy abban a különböző vallási pártok, orthodoxok, közvetítők és modernek, békességben megmaradhassanak egymás mellett. A szervezet alap gondolata az, hogy mindenik gyülekezet legyen önálló az egyházi tanra és isteni tiszteletre nézve, s csak a közigazgatási közegek tartsák össze a gyülekezeteket. Ily módon az orthodox gyülekezet megállapíthatja magának a szigoru dogma-kényszert, és a modern megszüntetheti a confessiók kényszerét.

A berni canton nagytanácsa közelebről egy törvényt fogadott el, mely ujraszervezi az istentiszteletet, s az egyháztagokat, különösen a katolikusokat azon joggal ruházza fel, hogy ők magok

választhassák saját lelki pásztoraikat. Ez életbevágó törvény, mint illő és helyes, a népnek szentesítése alá lőn bocsátva, és a nép roppant többséggel fogadta el a törvényt, 60,000 igennel, 17,000 nem ellen. A mi nem csekély figyelmet igénylő jelenség: a jurai vidék, hol a katolikusok legnagyobb számmal vannak, hol a mint tudjuk, az ultramontán-párt izgatása a vakbuzgó szenvedélyeket a fellázadás pontjáig vitte volt, 1000 szótöbbséget adott a törvény érdekében.

A svájcz kormány a pápa nuntiusához kérdést tett, mikor tetszenék átvenni útlevelét, nem lévén többé szükség az ő jelenlétére. A nuntiusok eddig is inkább csak nyúgei voltak ott a kormányzásnak, táplálói az izgalomnak, zavarnak, mint szakavatott mássai annak az evangeliumokból igen jól ismert farizeusi kovász-nak. Nagy szerencse Svájcra nézve az, hogy ott a katolikus nép is erős hazafias érzésű, mi nagyban köpnyíti az államhatalom rendszabályainak sikerét a római törekvések ellen.

Az ó-katholikus felekezet mindinkább terjed Németországban, s még Franciaországban is kezd, bár halványan pirosolni a vallásszabadság hajnala. Lyonban két lelkész buzgón működik egy vallásos társulat alakításán, mely ó-katholikus templom építését tegeye legsürgösb feladatává. A francia nemzet ez idő szerinti vezérférfiai magát a szent vallást akarják nem-szent politikájok eszközéül felhasználni, „inkább szeretvén a setétséget mint a világoosságot, mivel az ő cselekedeteik gonoszok“. Ezért élesztgetik ott folyton a babonás szokások minden szikráit; hiresztelik a Mária s más szentek megjelenéseit, csodagyógyításait; szentek közé avatnak nyolczszáz éves halottakat, s szó van közelebb a XVI. Lajos boldoggá avatásáról is, lévén a római curiának hatalma itélni eleveket és holtakat.

Genf kath. templomainak nagyobb részében ma az isteni tiszteletet anyanyelven tartják, az urvacsorát két szín alatt szolgáltatják ki, a kenyér és bor átváltozását nem tanítják, a szentírás olvasását többé nem tiltják, sőt éppen ajánlják, a gyónás, böjtölés, papi nőtlenség többé nem kényszerítő törvény, hanem az egyének tetszésére van bízva, s általában közigazgatási tekintetben is meg lehetőszen bérendezkedett az ó-katholikus felekezet. Az ultramontánok még körülbelől felét alkotják a volt katolikus egyháznak, de a másik párt mind az állam, mind a protestáns lakosság részéről jelentékeny támogatást nyer.

A régi porosz királyság hat tartományában az egyházi választások közelebről véghezmenvén, csaknem mindenütt a szabadelvűek számára ütöttek ki. Berlinnek főleg csaknem mind a 29 egyházközsége liberalis szellemben választotta meg kebli tanácsait s a tartományok zsinatai minden kétségkívül az orthodoxia halvány fakó színe mellett a szabadelvűség életvidor zöld színét is fogják mutatni. A protestáns orthodoxia már a múlt évben, a szabad irányu közvélemény nyomása következtében, kényszerült vala a hivatalából letett Sy d o w-ot visszahelyezni papi székébe, a honnan a szabadelvű tisztas öreg lelkézt áhitattal hallgatják azok is, a kik eddig hitetlenek számában voltak, mert nem volt alkalmuk oly lelkészeket hallgatni, a kik hitbéli kételyekkel küzdő lelkőknek világosságot, erőt és életet nyujthattak volna.

A pápai encyclicára Reinkens ó-kath. püspök igen találó választ adott egy pásztor-levelében. „A pápa — ugymond — azzal kezdi körlevelét, hogy pápasága ideje alatt sok szomorú és keserű dolgot kellett eltűrni; azonban nagyon távol áll attól, hogy e sok bajnak és rosznak az okát önmagában keresse, sokkal távolabb és sokszor nem is létező okokban keresi azt. Ámbár általában beismerete azt, hogy nem méltó arra, hogy Isten helytartója legyen (nos licet immerentes), mégis a megközelíthetetlen isteni igazság fénykoszorujával veszi magát körül és oly hangon beszél, mintha azt kérdezné: „ki tud köztetek engemet hibával, bűnnel vádolni?“ A pápa a világon levő nyomornak legfőbb okát a „szabadkőmivesi szekták“-ban keresi, bármi néven neveztesse is azok; e szektákból alakul „a sátán zsinagógája, mely csapatait az egyház ellen gyakorolja és azt megtámadja“. Minél inkább ismeri valaki a mai civilizált és cultur-államokban a mozgó erőt, annál nagyobb csodálkozással kell hogy fogadja e nyilatkozatot egy oly nagy egyház főnökének szájából“.

Ezután kritika alá véve az átkokat, szitkokat és káromlásokat, melyeket a pápa Németországra és Svájcra szórt, valamint a nevezett államok intézményei és törvényei ellen intézett lázító passusokat, így folytatja Reinkens: „Valóban bámulatos, hogy a pápa azzal dicsekszik, hogy püspökeivel együtt szigorúan megtartja a világi hatóság iránti engedelmességet sz. Pál szellemében, s mégis ugyanazon lélekzéssel a legfontosabb törvényeket azon ürügy alatt, hogy ellenkeznek Isten parancsával, kárhoztatja, semmisseknek, lelkiismeretben nemkötelezőknek nyilatkoztatja, és így felöldozza az

alattvalókat az engedelmesség kötelme alól, nem csak, sőt biztosítja a törvény áthágóit, s őket a vértanukkal egy rangra helyezi! Persze a kormányok ezuttal nem sokat félnek. Az az öntudat, hogy erkölcsi eszme képviselői az isteni világrendben, előszabja nekik kötelességüket és a történelem rettenthetlenné teszi őket. A legfélelmesebb és legtündöklőbb pápa, ki csak valaha a földön létezett, III. Incze elvetette az angol Magna Chartát, eget földet felhívott ellene, átokkal és interdictummal sujtotta; de azért a Charta még sem veszett el, nagygyá tette Anglia népét és ez nem vesztette el a kereszténységet. X. Incze Zelus Domus Dei nevű bullájában ropant haraggal vetette el a westphaliai békét, illetőleg annak az egyházra nézete szerint káros határozatait, a multa, jelenre és jövőre nézve érvénytelennek és semmisnek jelentette ki; VI. Pius még 1789-ben is figyelmezteté a német püspököket, hogy az egyház soha sem ismerte és fogadta el ama békekötést, és ime, mégis a német püspökök, a kik oly egyek a pápával, 1872. sept. 20-án, egy hivatalos emlékiratban a törvények feletti és elleni képzelt jogokat éppen azon westphaliai békekötésből származtatták le, melyet a pápák két századon keresztül oly serényen kárhoztattak! IX. Pius 1868. jun. 22-kén az osztrák alaptörvényeket mint aljasokat megvetette, semmiseknek és érvényteleneknek nyilatkoztatta — és 1872-ben ugyanazon pápa megengedte az insbrucki jezsuitáknak, hogy egy reversalis által kötelezzék magukat ama borzalmas és alávaló törvények iránti engedelmességre“.

Olaszországban körülbelül 100 protestáns templom van; majd mindeniket a többi országok protestáns társulatai tartják fel. Signor Garazzinak a temploma Rómában a Via Corralloban van, 150 vagy legfeljebb 200 hallgatót fogad be; egész buzgalommal látogatják. A legnagyobb prot. templom Milánóban van, 400 hivet számít, mind a társadalom legalsóbb osztályából. Az angol methodistáknak egy nagyon virágzó missiojok van Rómában Piggott József vezetése alatt. 40 körül volna a protestáns imaházak száma Rómában, természetesen egyik-másik hitczikkre nézve egymástól különböző felekezeteké, a minthogy a protestantismus elvénél fogva nem is lehet egyformaság, hanem csak különféleség a kereszténységben. A nézetek minden dolgokra nézve különbözni fognak a világ végeig, nemkülönben a Krisztus vallására nézve is, de azért érzésben, szeretetben és reményben lehetnek egyek az emberek, s voltak is ily módon egyek, s a hol és a kik egyek voltak, boldogok is voltak, a béke áldásait élvezvén.

Chr.